

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGIÓI 14.

BURGENLAND

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGIÓI 14.

Sorozatszerkesztő:

HORVÁTH GYULA

A kötet lektorai:

SZIRMAI VIKTÓRIA, RECHNITZER JÁNOS

BURGENLAND

SZERKESZTŐK:

JANKÓ FERENC, FÁBIÁN ATTILA, HARDI TAMÁS

NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

BUDAPEST
2017

© Jankó Ferenc, Fábíán Attila, Hardi Tamás,
Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, 2017
Minden jog fenntartva!

Technikai szerkesztő • Takács Eszter

Kiadta a Nemzetstratégiai Kutatóintézet a Méry Ratio Kiadó gondozásában

ISBN 978-963-359-075-1

Nemzetstratégiai Kutatóintézet • 1055 Budapest, Kossuth tér 1-3.
Felelős kiadó • Szász Jenő elnök
Borítóterv • Pinczehelyi Sándor
Megjelent • 34 (B/2) ív terjedelemben
Alföldi Nyomda Zrt. • 4027 Debrecen, Böszörményi út 6.
Felelős vezető • György Géza

Burgenland települései

Kovács Zoltán¹

Bevezetés

Jelen fejezetben a tartomány településállományának főbb sajátosságait, formálódásának történelmi és jelenkori hatótényezőit tekintjük át, részben országos és magyarországi összevetésben. Ezután kitérünk a globális urbanizációs folyamatok helyi megjelenésére, elsősorban a városokban megfigyelhető jelenségeire, illetve a falvak településföldrajzi jellegzetességeire, a falufejlődés és -fejlesztés irányaira.

Településállomány

Napjainkban Burgenland 171 önálló településsel (Gemeinde) rendelkezik, ami Ausztria településeinek 8,1%-át jelenti, miközben az ország népességéből csupán 3,3%-kal részesedik. Ez egyben azzal is jár, hogy Ausztria tartományai közül az átlagos településméret Burgenlandban a legkisebb. Egy ausztriai településen 2015-ben átlagban 4088 fő élt (ha Bécstől eltekintünk 3233 fő), miközben ez a mutató Burgenlandban 1686 fő volt. Sokat elárul, hogy Ausztrián belül a települések átlagos mérete Salzburg tartományban a legnagyobb, ott 4525 fő jut egy önálló településre, a burgenlandi átlag több mint két és félszerese. Összehasonlításképpen a két szomszédos magyar megyében (Győr-Moson-Sopron és Vas), melyek Burgenland „szülői” az átlagos településméret 2015-ben 1771 fő volt. A két – ma államhatárral elválasztott – terület „rokoni” kapcsolata, közös múltja tehát ilyen szempontból is jól tetten érhető. Közös az is, hogy a jelenlegi településállomány ún. községösszevonások révén alakult ki. Ez Ausztriában, Burgenlandban

---

¹ Prof. Dr. Kovács Zoltán kutatóprofesszor, az MTA levelező tagja, MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet és tanszékvezető egyetemi tanár, SZTE Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék (zkovacs@iif.hu)

folyt szisztematikusabban, a korábbi 319-320 településből 1971-re 138-at „alkottak”, majd némi szétválási hullám után alakult ki a mai szám.

Burgenland településállományában számukat tekintve az 1-2 ezer fő közötti falvak a dominánsak, a tartomány településeinek 40%-a ebbe a csoportba tartozik (1. táblázat). Némileg változik a helyzet, ha az egyes településkategóriák népességen belüli részesedését vesszük figyelembe, hiszen e tekintetben a 2-5 ezer fő közötti települések részesedése a legnagyobb. Az ebbe a méretbe tartozó települések együttesen a burgenlandi lakosság közel háromnegyedének nyújtanak otthont, miközben az 500 főnél kisebb aprófalvak részaránya csupán 2%-os. A tartományban leginkább a 10 ezer főnél népesebb városok hiányoznak. Burgenlandnak egyetlen ilyen méretű települése van, a 13 ezer főnél valamivel nagyobb főváros, Kismarton (Eisenstadt). Jellemző, hogy népességszáma alapján a 41. helyen áll az osztrák városok sorában. Ez a szomszédos Nyugat-Magyarországon leginkább Sárvár (14 716 fő) méretének felel meg.

1. táblázat: Burgenland településállománya népességkategóriák szerint (2015)

Településméret (fő)	Települések száma (db)	Az összes %-ában	Együttes népességszám (fő)	Az összes %-ában
0–500	17	9,9	5814	2,0
501–1000	41	24,0	33 121	11,5
1001–2000	68	39,8	98 384	34,1
2001–5000	40	23,4	109 742	38,0
5001–10 000	4	2,3	27 631	9,6
10 001–	1	0,6	13 664	4,8
<i>Összesen</i>	<i>171</i>	<i>100,0</i>	<i>288 356</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Statistik Austria, 2015

A települések átlagos mérete a tartományon belül sem homogén, igazodik a természeti viszonyokhoz. Földrajzi szempontból Burgenland három nagy tájegységre tagolható: Észak-, Közép- és Dél-Burgenland. Az 1000 főnél kisebb falvak elsősorban a természetföldrajzilag tagolt, hegy- és dombvidékekkel tarkított Közép- és Dél-Burgenlandban gyakoriak, ami kihat az itteni települések népességmegtartó képességére is, hiszen többségük népességszáma tartósan csökken. Észak-Burgenland ezzel szemben nagyobb átlagos településmérettel és növekvő községekkel jellemezhető, ami egyrészt az uralkodóan síksági domborzatnak, valamint Bécs elmúlt évszázados kisugárzásának köszönhető.

A településsűrűség értéke is eltér Ausztria országos mutatójától és sokkal inkább a nyugat-magyarországi értékekhez hasonlít. Ausztria 88 879 km²-es területén 2100 település található. Ez annyit jelent, hogy 100 km²-re 2,3 település jut. Burgenland esetében ez az érték 4,3. Tehát a tartományban a településsűrűség csaknem kétszerese az osztrák átlagnak, és inkább Győr-Moson-Sopron, valamint Vas megyék együttes 5,2 település/100 km² településsűrűségi értékéhez áll közelebb.

Az osztrák közigazgatási rendszernek megfelelően Burgenland járásokra oszlik. A járásokat a népesebb városok, munkaerőpiaci központok körül alakították ki, melyek északról délre haladva a következők: Nezsider (Neusiedl am See), Kismarton (Eisenstadt), Nagymarton (Mattersburg), Felsőpulya (Oberpullendorf), Felsőőr (Oberwart), Németújvár (Güssing) és Gyanafalva (Jennersdorf). A hét járási központon kívül még a következő települések rendelkeztek 2015-ben városi jogállással: Boldogasszony (Frauenkirchen), Feketeváros (Purbach am Neusiedler See), Lajtaújfalu (Neufeld an der Leitha), Pinkafő (Pinkafeld), Ruszt (Rust) valamint Városszalónak (Stadtschlaining). A városok közül tartományi fővárosi szerepköre, ill. történelmi hagyományai miatt Kismarton és Ruszt kibővített ún. „Statutarstadt” jogköröket élvez, ami magyarra kb. „járási jogú városként” fordítható (számuk egész Ausztriában mindössze 15). A 13 város mellett 158 önálló község képezi a településhálózat alapját. Rajtuk kívül találunk még önálló közigazgatással nem rendelkező tanyákat, egyéb szórványtelepüléseket is Burgenlandban, számuk különösen a tartomány déli részén magas.

A településhálózat fejlődésének történeti jellemzői

Burgenland mai településhálózatának gyökerei a honfoglalás koráig nyúlnak vissza, s a jelenlegi állapot hosszú történelmi fejlődés eredményeként jött létre. Ennek során számos tényező hatott, közülük kezdetben a természeti, államszervezési, védelmi és igazgatási tényezők hatottak leginkább, ezt követően a török-Habsburg háborúk és az azt követő rekonstrukció nyomta rá bélyegét a településfejlődésre, majd a trianoni határmegvonást és Burgenland létrejöttét követően megnőtt a politikai, a tudatos területszervezési-, ill. településfejlesztési beavatkozások szerepe. A továbbiakban a településhálózat fejlődésének főbb történelmi periódusait tekintjük át.

Burgenland településfejlődése a trianoni békediktátum előtt

A régészeti leletek tanúsága szerint Burgenland mai területén az első emberi települések megjelenése a középső-kőkorra tehetőek. Az újkőkor kezdetére (Kr.e. 5000 körül) a Fertő tó térsége és a Pulyai-medence már viszonylag sűrűn lakott terület volt, erre a korra nyúlnak vissza a földművelés kezdetei. Kr.e. 450 táján a kelták hozták létre telepeket a területen, melyek a rómaiak előrenyomulását követően is fennmaradtak, lakosságuk keveredett a birodalom különböző részeiből ideérkező népséggel.

A terület Augustus császár idején, Kr.e. 13-tól került fokozatosan a rómaiak birtokába, s lett a Római Birodalom része. Kr.u. 8-ban már az önálló Pannónia tartomány nyugati peremterületét alkotta. A közelben húzódott a Borostyánút, amely kb. a mai Pozsony–Sopron–Szombathely–Zalalövő vonal mentén élénk kereskedelmet bonyolított le a Balti-tenger és az Adria között. A tartomány fővárosa 106-ig, majd annak kettéosztását követően Felső-Pannónia székhelye Carnuntum volt (a mai Bécs és Pozsony között kb. félúton), amely fénykorában, a 2. század végén 50 ezer főnyi lakosával igazi nagyvárosnak számított.

Burgenland mai járásai közül a nezsideri Carnuntum-hoz, a kismartoni, nagymartoni és felsőpulyai Scarabantiához (ma Sopron), a felsőőri, német-újvári és gyanafalvai Savariához (ma Szombathely) tartozott igazgatási szempontból. Bár a római és a középkori magyar településfejlődés között kevés organikus kapcsolat feltételezhető, már a római korban megfigyelhető volt az a későbbi évszázadokra is jellemző helyzet, hogy a nagyobb központok az alacsonyabb, keleti térszíneken jöttek létre (az itt húzódó Borostyánúthoz rendeződve), hozzájuk képest a nyugat felé egyre emelkedő, nehezebben járható térszíneken kisebb települések alakultak, melyek rendre alárendelt szerepet játszottak a térség gazdasági-igazgatási életében.

A honfoglalást, majd a magyar államiság megszilárdulását követően az Árpád-házi királyok a területet őrvidekként használták. Az uralkodói betelepítések nyomán létrejött besenyő, kabar és székely őrfalvak a gyepűt őrizték a több hullámban érkező germán hódítás ellen. A védelmi szerepkört számos napjainkig használatos földrajzi név pl. Felsőőr (Oberwart), Őrvidek, Őrség, is jelzi. Stratégiai helyzeténél fogva a középkorban sok vár épült a területen (pl. Borostyánkő, Fraknó, Léka, Lánzsér, Pinkaóvár), számuk a kisebb erődítésekkel 1270-re elérte a százat (Tiefenbach 2011). Szerepük előbb a germán-magyar torzskodásban volt kiemelkedő, majd a török időkben a Bécs védelmét szolgáló erődrendszer részét alkották. A középkori

várak a stratégiaileg fontos helyekre (pl. völgykijáratok, hágók) települtek, s kijelölték a településhálózat későbbi sarokpontjait.

A 12. századtól kezdve a gyéren lakott területre a magyar uralkodók hívására német telepesek, előbb lovagok, kereskedők, majd egyre inkább földművesek érkeztek. Beáramlásuk a tatárjárást követően tovább erősödött. A 14-15. században a mai Burgenland területén már jelentős németajkú településeket találunk, s a németek aránya a fallal védett városokban (pl. Magyaróvár, Ruszt, Sopron, Kőszeg) is egyre jelentősebb volt. A középkori településfejlődés alapját az agrártermelés, az erdőgazdálkodás, valamint a szőlőtermelése jelentette. Ehhez társult még az élőmarha-, valamint a borkereskedelem. A 16. század első felében a bécsi vásárookra 50-60 ezer állatot hajtottak fel, de jobb években az országból a nyugati piacokra (Nürnberg, Velence stb.) kihajtott állatok száma elérte a 120-150 ezret. Mindez a mai Burgenland érintésével jutott el a főbb felvevőpiacokra. A borkereskedelem Sopron mellett az ugyancsak szabad királyi város címére szert tevő Ruszt és Kismarton városi fejlődésének is alapját képezte (Beluszky 1999).

Mohács (1526) után a területet a Bécs ellen sorozatos hadjáratokat indító törökök többször is feldúlták, de a nemzeti felkelések, Bocskai, Bethlen, Rákóczi hadjáratai is súlyos pusztításokkal jártak. Ehhez járult még a területen többször pusztító pestis. Mindezek eredményeként a késő-középkor során a terület településhálózata erősen megritkult, az elpusztult falvak száma meghaladta a százat (Tiefenbach 2011). Voltak próbálkozások az újratelepítésre is, északon a Fertő tó környékén ilyen volt Lajtaújfalu (Neufeld an der Leitha), vagy Lajtaszentmiklós (Neudorf) szabályos alaprajzzal, nagy központi térrel. A terület déli és középső részein az elnéptelenedett falvakat a 16. század derekától több hullámban betelepített horvátokkal próbálták meg újraéleszteni. Mindez a terület korábbi etnikai arányainak megváltozását eredményezte (Burgenland 1921-es megalakulásakor a németajkúak 75%-os részesedése mellett a horvátok aránya 15%-os volt, s mindössze a népesség 10%-a volt magyar). Másfelől az állandósuló háborús viszonyok miatt a városfejlődés megtorpant, a kézműipar csak a helyi igények ellátását szolgálta, a középkori állapotok konzerválódtak.

A török kiűzését és az újjáépítést követően a helyi gazdaság modernizációját nagyban hátráltatta, hogy Magyarország félgymarmati státuszba került, az örökös tartományok részben már tőkés szervezeti formákban termelő iparával (amely a bécsi udvartól is hathatós támogatást kapott) nem versenyezhetett. Így egyedül az agrártermelés és az agrártermékek részleges feldolgozás, ill. kereskedelme jelentett bázist a helyi gazdaság számára. A területen

található nyugat-magyarországi vármegyék a 18-19. században társadalmi-gazdasági szempontból ugyan az ország legfejlettebb területei közé tartoztak, de az évszázados lemaradás a szomszédos osztrák tartományokhoz képest rendkívül éles volt. Gyimesi Sándornak az 1715-ös (adó)összeírás alapján a magyar városokra végzett számításai szerint – amelynél figyelembe vette a népességszámot, az iparosok számát, a kulturális és igazgatási szerepkört – az érintett három nyugat-magyarországi megyében mindössze hat város volt: Sopron és Kőszeg a 2. hierarchiaszinten, ill. Magyaróvár, Neusiedl am See) valamint Rohonc (Rechnitz) a 3. hierarchiaszinten állt (Gyimesi 1975). A magasabb fejlettségi szint tehát nem feltétlenül járt együtt nagyobb városűrűséggel, polgárosultsággal.

A 19. század első felében a feudális kötöttségek enyhülésével, az agrárkonjunktúra és a kereskedelmi kapcsolatok élénkülése nyomán a vizsgált térségben is erőteljesebb polgárosodás vette kezdetét. Az ipari fejlődést és a polgári modernizációt segítette a vasútépítés. Burgenland mai területén 1847-ben Sopron és Bécsújhely (Wiener Neustadt) között nyílt meg az első vasútvonal, ezt követte a Győr–Királyhida (Bruckneudorf)–Bécs fővonal átadása 1855-ben (amely később a Budapest–Bécs vasúti összeköttetés alapját jelentette a Felvidék elszakítása után). E két korai vasútvonalon kívül további kettő szelte át az osztrák–magyar határt, a Szombathely–Szentgotthárd–Gyanafalva (Jennersdorf)–Graz között 1873-ban megnyílt, és a (Győr–)Sopron–Ebenfurth között 1879-ben üzembe állított vonal. A formális államhatárt átszelő négy vonal mellett, a Magyar Királyság szárnyvonalakat épített ki Szombathely–Rohonc (Rechnitz)–Pinkafő (Pinkafeld) (1888), Eszterháza–Pomogy (Pamhagen)–Neusiedl (Neusiedl am See) (1897), Felsőőr (Oberwart)–Felsőlovó (Oberschützen) (1903) és Sopron–Kőszeg (1908) között. A vasút az érintett települések gyorsabb gazdasági fejlődését eredményezte, egyszersmind hozzájárult Bécs vonzáskörzetének kiterjedéséhez, a magyar oldalon. Az új határok meghúzását követően ugyanakkor inkább akadályt jelentettek az Ausztria belső területeivel való kapcsolattartásban, hiszen forgalmuk korábban döntően magyarországi központok felé irányult.

Burgenland településfejlődése a tartomány létrejöttétől napjainkig

A mai Burgenlandot alkotó terület volt a történelmi Magyarországon talán az, ahol a trianoni békediktátum által kijelölt új határok a legnagyobb károkat okozták a településhálózatban, drasztikusan szétvágva a hosszú történelmi fejlődés során létrejött településközi kapcsolatokat. A mesterségesen, politikai akarattal 1921-ben létrehozott tartomány három nyugat-magyarországi

megye Moson (Wieselburg), Sopron (Ödenburg) és Vas (Eisenburg) nyugati csonkjából jött létre. A megyeközpontok (Moson-Magyaróvár, Sopron, Szombathely), valamint a jelentősebb alcentrumok (Kőszeg, Szentgotthárd, Körmend) kivétel nélkül Magyarország területén maradtak. Az újonnan létrehozott tartomány a Trianon előtti Magyarország szabad királyi (1876-tól rendezett tanácsú) városai közül mindössze kettőt örökölt: az 1648-tól városi címet birtokló Kismartont (1910-ben 3073 fő), és az 1910-ben mindössze 1535 fős lakosával a „legkisebb magyar város” címet birtokló Rusztot.

Az elcsatolt megyecsonkok között nemhogy kohézió nem volt, de főbb szervező központjaikat (pl. Magyaróvár, Sopron, Kőszeg, Szombathely, Szentgotthárd) is elveszítették. Kezdetől fogva gondot jelentett a tartományi főváros kijelölése, amelyet 1921-től átmenetileg Savanyúkút (Bad Sauerbrunn) birtokolt. A címért – ahogy egy korábbi fejezet tárgyalta – négy város is versengett: Savanyúkút (Bad Sauerbrunn), Nagymarton (Mattersburg), Kismarton (Eisenstadt) és Pinkafő (Pinkafeld). A tartomány székhelye végül 1925. október 19-étől a legnépesebb burgenlandi település Eisenstadt (Kismarton) lett. A város kiválasztását átmeneti megoldásnak gondolták az ott élők, mivel még sokan reménykedtek abban, hogy Sopron visszakérül a régióhoz. Eisenstadt (Kismarton) csupán 1981-ben kapta meg a tartományi székhelyi alkotmányossági rangját.

A járási székhelyek kijelölése ennél valamivel könnyebb volt, hiszen Nezsider (Neusiedl am See), Kismarton (Eisenstadt), Nagymarton (Mattersburg), Felsőpulya (Oberpullendorf), Felsőőr (Oberwart), Németújvár (Güssing) korábban is járási székhely szerepkört töltött be, s csak a legdélebbi, Szentgotthárdtól elcsatolt területeknek kellett új járási székhelyet találni. Ezt végül a 2100 lakosú Gyanafalvával (Jennersdorf) oldották meg. A hét burgenlandi járási székhely átlagos népességszáma a Trianon előtti utolsó magyar népszámlálás (1910) időpontjában 2687 fő volt, a legkisebb Felsőpulya alig 868 lakossal rendelkezett. Központi funkcióik roppant szerények voltak. Ugyanebben az időpontban Sopron közel 34 ezer, de Szombathely is több mint 30 ezer lakossal bírt. Azt lehet tehát mondani, hogy Burgenland feltörekvő kis centrumai, nagyságrendekkel elmaradtak a határ magyar oldalán maradt korábbi központoktól. Ez egy sereg szolgáltatási-ellátási, igazgatási és irányítási problémát vetített előre, s hatásai máig érezhetőek. Az elszakított vonzásközpontok szerepét a kisebb burgenlandi centrumok (Kismarton, Nagymarton, Felsőpulya, Felsőőr, Pinkafő, Németújvár, Gyanafalva) csak részben tudták pótolni. A komolyabb szervezőközpont nélkül maradt területek lakosainak ellátását részben „külső” központok oldották

meg, így a tartomány északi részén Bécs és Bécsújhely, déli részén Fürstenfeld és Graz igyekezett magasabb központi funkciókat (pl. kereskedelem, oktatás, egészségügy) kínálni az ott élőknek (Györi–Jankó 2009).

Burgenlandra kezdetől fogva a városiányos településszerkezet és az Ausztrián belüli relatív elmaradottság volt a jellemző. Súlyosbította a helyzetet, hogy a vasútvonalak, valamint a közutak jelentős része nyugat-keleti közlekedést tett csupán lehetővé, s az észak-déli összeköttetés feltételei sokáig nem voltak adottak. A városiányos helyzet megszüntetése érdekében a két világháború között több település is városi címet kapott: 1926-ban Nagymarton (Mattersburg) és Nezsider (Neusiedl am See), 1937-ben Pinkafő (Pinkafeld), 1939-ben Felsőőr (Oberwart). Mindez azonban nem sokat változtatott a tartomány uralkodóan falusias jellegén. Burgenland településállományában az 1-2 ezer fős agrártelepülések voltak a jellemzőek, melyek korábbi felvevőpiacukat a trianoni határok meghúzásával többnyire elveszítették. Ennek köszönhetően fejlődésük megrekedt, népességük jelentős része elvándorolt. Az 1938-ban bekövetkezett Anschluß és az 1955-ig tartó szovjet megszállás között nem beszélhetünk tudatos településfejlesztésről Burgenlandban, a tartomány leszakadása Ausztria más, fejlettebb területeihez képest tovább mélyült.

Az osztrák államszerződés nyomán 1955-ben Ausztria ismét elnyerte teljes függetlenségét. A többi tartományhoz képest elmaradott Burgenland felzárkóztatásának motorjaként ekkor az ipart jelölték meg. Az 1950-es évek végén, 60-as évek elején egy sor ipari üzem települt, főleg a tartomány Bécshez közeli északi részébe (pl. vas- és fémipar). Döntően a háború után fellépő munkaerőhiány és Bécs közelsége vonzotta ide a cégeket, a korábban uralkodó mezőgazdaságból felszabaduló tömeges munkaerő könnyen ki tudta elégíteni a keresletet. Az 1960-as évek második felétől a tartomány déli részén is megindult az ipari fejlődés, s ekkor haladta meg először az ipari keresők száma a mezőgazdaságban foglalkoztatottakét. Az iparosodás a népesség térbeli koncentrációját is maga után vonta. Miközben a tartomány népességszáma az állandósuló elvándorlás következtében 1951 és 1981 között 276 ezer főről 269 ezerre csökkent, addig a városok lakosság-száma átlag 25-30%-kal nőtt.

Az 1980-as évek elejétől több szempontból is változás állt be Burgenland településfejlődésében. Egyrészt a tartomány északi részén fekvő, addig elzárt településeket, mind nagyobb számban kezdte felfedezni a Bécsből kiköltöző fiatalabb népesség. A Bécs körüli szuburbanizáció számos burgenlandi települést érintett, demográfiai növekedést eredményezve (Görgl et al.

2011). Másrészt a tartomány gazdaságán belül, a tudatos erőfeszítések nyomán, ekkortól vált húzóágazattá a turizmus. Ez egyrészt a turisztikai vonzerővel rendelkező (pl. Fertő tó környéki) települések gyorsabb fejlődését, másrészt az üresen álló ingatlanok második otthonként történő tömeges áthasználását eredményezte. Pozitív hatása volt a településfejlődésre 1989-ben a vasfüggöny lebontásának, a határon átnyúló kapcsolatok megerősödésének, a képzett magyar munkaerő burgenlandi munkavállalásának (pl. a turizmusban). Ugyancsak pozitív fejleményként értékelhető az észak-déli forgalmi összeköttetés (A3-as autópálya, S31-es gyorsforgalmi út) fokozatos kiépítése, ami jelentősen fokozta az ingázási lehetőségeket, erősítette a településhálózaton belüli kohéziót. A tartomány fejlődésének igazi fordulópontját azonban az 1995-ös osztrák EU-s tagság, valamint a nyomában megnyíló területfejlesztési források jelentették, amelynek eredményeként Burgenland gyors ütemű gazdasági, infrastrukturális modernizáción ment keresztül. 1995-ben Burgenland az akkori EU egy főre jutó átlagos jövedelmének csupán 65%-át érte el, 2013-ban azonban már (a közben 28 tagúra bővült) Unió fejlettségi szintjének 88%-án állt. A tartomány egészét érintő látványos felzárkózás mellett továbbra is gondot jelent, hogy Észak-Burgenland gazdasági, életszínvonalbeli előnye a tartomány középső és déli régiójához képest a sorozatos erőfeszítések ellenére alig csökkent.

Urbanizáció, városhálózat

A települések fejlettségét tekintve úgy a jövedelmi helyzet, mint az infrastrukturális színvonal tekintetében Burgenlandon belül egy markáns észak-déli lejtő mutatható ki. Ennek hátterében a történelmileg kialakult különbségek éppúgy szerepet játszanak, mint a közelmúlt hatásai, nevezetesen Bécs gazdasági kisugárzása (az ingázás), a szuburbanizáció, valamint a turizmus fejlődése Észak-Burgenlandban, az elaprózott településstruktúra, az elöregedés és népességfogyás délen.

A városodottság szintjének mérése Burgenlandban igencsak problematikus. Egyrészt az osztrák statisztikában rendszerint csak a 10 ezer főnél népesebb településeket tekintik (funkcionális értelemben véve) városnak. Ez a lehatárolás azonban azt jelentené, hogy a tartomány mindössze egyetlen várossal (Kismarton/Eisenstadt) rendelkezik. Másik lehetőség, ha a 13 hivatalosan is városi címet birtokló település adatát vesszük figyelembe (2. táblázat).

2. táblázat: Burgenland városi jogállású településeinek népességszáma (1981–2015)

város	1981	2002	2015
Kismarton/Esienstadt	10 102	11 644	13 664
Nezsider/Neusiedl am See	4 123	5 569	7 588
Felsőőr/Oberwart	5 944	6 605	7 311
Nagymarton/Mattersburg	5 653	6 253	7 182
Pinkafő/Pinkafeld	4 792	5 185	5 550
Gyanafalva/Jennersdorf	4 115	4 258	4 078
Németújvár/Güssing	3 886	3 843	3 713
Lajtaújfalva/Neufeld a d L.***	--	2 965	3 253
Felsőpulya/Oberpullendorf	2 422	2 771	3 119
Boldogasszony/Frauenkirchen*	--	2 833	2 831
Feketeváros/Purbach am Neusidler See***	--	2 568	2 754
Városszalónak/Stadtschlaining**	--	2 057	1 991
Ruszt/Rust	1 693	1 730	1 929
* 1982 óta város	** 1991 óta város	*** 1997 óta város	

Forrás: Statistik Austria

Ez alapján, 2015 elején Burgenlandban 64 963 fő élt városokban, vagyis a tartomány városodottsági szintje 22,5%-os volt, ami messze elmarad nemcsak a térség, de még a fejletlen délkelet-európai államok (pl. Albánia, Macedónia) hasonló értékeitől is. Ez a kritérium – városi cím megléte – azért is félrevezető, mert az osztrák viszonyok között a népességszám csak kevés jelentőséggel bír a városi státusz elnyerésében, sokkal inkább figyelembe veszik a térségi (kistérségi) szerepkört, és a történelmi hagyományokat. Ezzel is magyarázható például, hogy a népesebb települések közül Lajtaszentmiklós/Neudorf (4381 fő), Pándorfalu/Parndorf (4384), Gálos/Gols (3772), Nagyszentmihály/Großpetersdorf (3498) stb. mérete ellenére, jogilag ma sem minősül városnak. Ha a szomszédos Németország példáját követve, a legalább 2000 lakosú településeket tekintjük városnak, akkor Burgenland városodottsági értéke 2015 elején 52,3% volt, de ezzel is jócskán elmarad a Kárpát-medence szomszédos területeinek (Nyugat-Magyarország, Nyugat-Szlovákia) hasonló mutatójától.

A tartomány városainak népesedési dinamikájára jellemző, hogy míg az észak-burgenlandi városok (Kis- és Nagymarton, Nezsider) gyors ütemben növekednek, addig a közép- és dél-burgenlandi városok növekedése lassabb, stagnáló, esetenként fogyó népesség jellemzi őket (pl. Városszalónak, Németújvár). A tartomány gazdasági megújulásának a városok a hordozói. En-

nek érdekében 1997-ben, röviddel az uniós csatlakozást követően hat technológiai központot jelöltek ki, Nezsider (Neusiedl am See), Kismarton (Eisenstadt), Sopronújlak (Neutal 1093 lakossal!), Pinkafő (Pinkafeld), Németújvár (Güssing) és Gyanafalva (Jennersdorf) székhellyel. A járási székhelyek közül tehát kimaradt a high-tech fejlesztésekből Nagymarton (Mattersburg), Felsőpulya (Oberpullendorf) és Felsőőr (Oberwart). Részben a technológiai központokra szerveződve kijelölték a tartomány öt gazdaságfejlesztési mikrokörzetét is, ezek északról-délre haladva a következők:

- Pándorfalu (Parndorf)–Nezsider (Neusiedl am See)–Köpcsény (Kittsee) a Bécs-Pozsony-Győr aranyháromszög területén;
- Kismarton (Eisenstadt)–Cinfalva (Siegendorf)–Szarvkő (Hornstein)–Nagymarton (Mattersburg)–Lajtaszentmiklós (Neudorf)–Márcfalva (Marz) a tartományi főváros szűkebb gazdasági vonzáskörzetében;
- Sopronújlak (Neutal)–Csáva (Stoob)–Felsőpulya (Oberpullendorf) körzete Közép-Burgenlandban;
- Pinkafő (Pinkafeld)–Felsőőr (Oberwart)–Nagyszentmihály (Großpetersdorf); valamint
- Rábakeresztúr (Heiligenkreuz)–Németújvár (Güssing)–Gyanafalva (Jennersdorf) Dél-Burgenland területén.

A tartomány legújabb területfejlesztési tervdokumentuma ezzel az öt körzettel számol „növekedési pólusként” a gazdaság jövőbeni fejlesztése, és azon belül a modern ipari és szolgáltató tevékenységek letelepítése szempontjából (Strategie Raumstruktur 2011). A kijelölt körzetek és városok gazdasági fölénye a tartományon belül megkérdőjelezhetetlen, a tervdokumentum a jövőben a résztvevő városok, települések közötti kooperáció elmélyítését szorgalmazza.

Falvak, falufejlesztés

A burgenlandi falvak keletkezésük korát és alaprajzukat tekintve rendkívül sokfélék. A Fertő tó környékén a Lafnitz- és a Rába-völgyben igen elterjedt falutípus a régebbi keletkezésű orsós utcájú falu (Angerdorf). Létrejöttük a 12. századi német (főként bajor) telepítésekig vezethető vissza. A szalagtelkes falvak fiatalabb csoportját képezik az útifalvak, melyek szintén Észak- és Közép-Burgenland területén dominánsak. Dél-Burgenlandot inkább a sorfalvak és a tanyák együttese jellemzi. A falvak alacsony népességmegtartó képessége rég-

óta komoly kihívást jelentett Burgenlandban, különösen annak déli részén. Demográfiai prognózisok szerint a tartomány északi területei a belföldi és nemzetközi migrációnak köszönhetően a jövőben is népességgyarapodással és stabilizálódó korszerkezettel rendelkeznek majd (Zsilincsar 2012). Jellemző példa az észak-burgenlandi Pándorfalu (Parndorf) népességfejlődése, ahol a lakosság száma 1991 és 2015 között 2648 főről 4384 főre nőtt, ami 65%-os növekedésnek felelt meg. A népességfogyás leginkább a németújvári és gyana-falvai járás falusi településeit érinti és erre a jövőben is lehet számítani. Ebben nem csak a periférikus fekvés és a nyomában járó fokozott elvándorlás játszik szerepet, de a falvak átlagos mérete is kisebb délen, valamint gyakoriak a tanyák, melyek a településhálózat legsérülékenyebb elemei.

A falvak demográfiai eróziója elleni küzdelem részeként Burgenlandban már 1987-ben falumegújítási programot hirdettek meg. Ennek súlypontja az épített környezet megóvásán, felújításán volt, ami többek között az eredeti utcakép megőrzésére irányult (épülethomlokzatok, utcák, közterek helyreállítása stb.). Az EU tagságot követően a burgenlandi falufejlesztési program sokszínűbbé vált, s benne megjelentek a helyi gazdaságfejlesztés elemei is. 2007-től vette kezdetét Burgenland átfogó falumegújítási programja (*Umfassende Dorferneuerung im Burgenland*), amely a „Local Agenda 21” szellemében a falvak fenntartható fejlesztését tűzte ki célul (Damyanovic–Reinwald 2014). A falumegújítási program a fenntartható fejlődés alappillérei (gazdaság, társadalom, környezet) mellé egy negyediket is beemelt (épített környezet), és nagy hangsúlyt helyezett a helyi lakosok aktív bevonására a különböző projektekbe. Cél az endogén, alulról építkező falusi fejlődés elősegítése, mely során a helyi önkormányzatok a lakosság bevonásával közösen fogalmazzák meg a falumegújítás főbb céljait és eszközeit. A hozzájuk illeszkedő konkrét projektek jelentős uniós és hazai támogatásban részesülnek. A program népszerűségét jelzi, hogy 2007 és 2014 között a 171 burgenlandi település közül már több mint száz részt vett valamilyen módon benne. A kutatási eredmények ugyanakkor jelzik, hogy részint a helyben rendelkezésre álló források hiánya miatt Közép- és Dél-Burgenland települései jóval kevesebb számú projektet tudtak megvalósítani, mint a tartomány északi részén fekvő falvak (Damyanovic–Reinwald 2014).

Befejezés

Rövid áttekintésünkben a tartomány településrendszerének sajátosságait igyekeztünk bemutatni. Ezek között kiemelendő, hogy a települések nagyságviszonyai, hálózati sűrűsége tekintetében a terület alapvetően ma is a magyarországi településrendszerrel mutat rokonságot, „ahonnan vétetett”. Ez annak ellenére igaz, hogy a második világháború után az országban és így Burgenlandban is végbemenő modernizációs folyamatok jelentősen formálták a városok és a falvak képét, emellett az állami-tartományi terület- és településfejlesztési törekvések igyekeztek erősíteni a városok városias jellemzőit, a falumegújulási folyamatokat, illetve a falvak népesség-megtartó erejét. Mindezekre ráadásként az ezredforduló tájékától mindinkább markánsá váló Bécs környéki városrégió kohéziós folyamatait, a városi szétterülés és a szuburbanizáció markáns hatásai zúdultak rá Észak-Burgenlandra, így a tartomány északi és déli fele között mindenféle települési tekintetben egyre nagyobbak a különbségek.